

Om «den finske fare» – en kommentar

Stian Bones

Da Knut Einar Eriksen og Trond Bergh på 1990-tallet oppsummerte overvåkingas historie i Norge, så var et viktig funn at et gammelt trusselbilde hadde overvintret og levde videre inn i etterkrigstida. De fant rett og slett at minoritetsgruppene i Nord-Norge ble oppfatta som en *sekundær indre trussel*, etter kommunistene, i de to–tre første tiåra etter 1945. Som i mellomkrigstida, koblet man også nå sammen de to faktorene etnisitet og kommunisme, et slags etno-kommunistisk trusselbilde. Og, som i mellomkrigstida, var «bærebjelken» i trusselbildet sammenhengen mellom ytre trusler og kampen for den indre nasjonale konsolideringa: Ved indre konsolidering og fornorsking skulle en redusere de ytre truslene. Det betyr at Finland også i etterkrigstida ble betraktet – om ikke som en ytre trussel, så i alle fall med mistenksomhet.

Denne *kontinuiteten* reiser jo mange interessante spørsmål. Et fundamentalt spørsmål er: Hva består egentlig kontinuiteten i? Er for eksempel Finland anno 1930 den samme ytre størrelsen som Finland i 1960? Og hvis det *ikke* er tilfelle, at Finland i 1960 representerte noe annet, hva betyr det for hvordan vi skal tolke trusselbildet knyttet til kvenene, «den finske fare», og måten kvenen har blitt behandlet på av norske myndigheter?

Min kommentar går ut på å synliggjøre noen nyanser i dette. Jeg tror for så vidt heller ikke at mine kommentarer representerer noen vesentlig uenighet mellom Knut Einar og meg. Jeg skal forsøke å få fram mine poeng i samband med planer om veibyging.

Men før vi kommer til veiene er det viktig å ha med seg dette, som særlig Tom Kristiansen har påpekt: At fra 1936 av var trusler i nord først og fremst knyttet til *stormaktsmotsetninger*. Det var en reell risiko for at en konflikt mellom stormaktene – først og fremst mellom Tyskland og Sovjetunionen – kunne få konsekvenser. Dette opplevde Norge, men det opplevde i høyeste grad også Finland.

Og hva ser vi? Jo, i 1937 satt norske, svenske og finske militære myndigheter sammen og diskuterte vegbygging og forsvarsproblemer i nord. Etter flere møter mellom utenriksministrene ble det i 1938 oppnådd enighet om bygging av en veg mellom Karesuando i svensk Lappland og Lyngenfjorden på norsk side. Veggen skulle gå på *finsk* side av grenseelva i nord, før den kom over til norsk område.

Planen ble aldri gjennomført før krigen brøt ut, men den er egentlig ganske så bemerkelsesverdig allikevel. Veien skulle jo ende akkurat i det området der sjefen for generalstaben, Otto Ruge, hadde gått inn for omfattende grensesikringstiltak bare to-tre år før. Ruge hadde foreslått mer bruk av norsk i skolen, bedre veiforbindelse fra kvenske til norske bygder, og mange andre tiltak. Spesielt hadde han gått inn for avskjære veiforbindelsen opp til finskegrensa, og å bygge mellomriksveg lenger sør, over til Sverige. Men bare to-tre år etter dette ser vi altså at han drøftet han veiforbindelse over til Finland med finske kolleger. Det sier ganske mye om en endringer i trusselbildet. Og min oppfatning er at denne endringen ble *varig*.

Jeg mener altså at krigserfaringene, om vi også lar dem omslutte de nærmeste førkrigsåra og Vinterkrigen, brakte *varige* endringer. Finland i 1938–39 var ikke engang det samme som Finland i 1935. Men hva med etterkrigsåra da – snudde det ikke tilbake igjen?

La meg da gå videre til et par andre vei-eksempler, som antyder en konklusjon.

I 1947, før den kalde krigen virkelig hadde fått *satt* seg i vårt område, var forsvaret opptatt av å påse at gjenreisninga av landet tilfredstilte eget behov. Sjefen for Distriktskommando Nord-Norge, Arne Dagfin Dahl, studerte veispørsmålet. Han kom fram til at Norge burde bygge ut veiforbindelsen til *Finland*, fordi det ville bli den korteste distansen mellom forsvarsstillingene i Indre Troms og Sør-Norge. Med andre ord: Før den kalde krigen slo inn for fullt, var *ikke* Finland betraktet som en selvstendig sikkerhetsrisiko, i hvert fall ikke av Dahl. Vi får tro at han da også mente at kvener i Nord-Troms gjerne kunne reise til Finland, uten fare for å pådra seg smitte som ville undergrave sikkerheten.

Så kan vi igjen bevege oss tre år i tid, fram til 1950. Da skriver forsvarsstaben:

«Skibotnvegen er en meget farlig framrykkingslinje som fører dirkete inn i Troms Innland. For forsvaret ville det være av særlig stor betydning å kunne korke denne operasjonslinje. Forsvarsstaben slutter seg til forslaget om at vedlikeholdet av vegen stanser.»

Med disse vei-eksemplene i mente, kan vi vende tilbake til «den finske fare» som etterkrigsfenomen. Som vi har hørt, er det helt klart at det også ble gjort koblinger også da mellom staten Finland og folkegruppa kvener i en sikkerhetspolitisk sammenheng. Det er uomtvistelig min konklusjon at dette trusselbildet først og fremst handlet om mulige konsekvenser av stormaktspolitiske motsetninger – motsetninger som på nytt ville splitte de

nordiske småstatene, akkurat som under krigen. Dernest handlet trusselbildet om den faren som Sovjetunionen og kommunismen utgjorde. Dette minner om førkrigsårene.

Den kalde krigen brakte også inn noen nye elementer. Finland hadde jo en plass i det her scenarioet; det er klart. Men først og fremst handlet dette om den kald krig-logikken som tilsa at Sovjetunionen kunne styre kommunistiske celler i Finland, nærmest som en dekkorganisasjon, for på den måten å ramme Norge. Og igjen: Dette rammet norske kommunister, mange av dem kvener, særlig hardt.